

INLEDNING

TILL EN GRUNDTECKNING AF

LÄRAN OM

DEN ABSOLUTA FRIHETEN

*vid sin öfvergång till åndlighet i viljan, under
olika skaplynnen, framtrådande
såsom RÄTT.*

ANDRA AFDELN.

MED FILOSOFISKA FAKULTETENS I ÅBO TILLÅTELSE,

under inseende af

JOHAN HENRIC AVELLAN,

Historiarum Professor,

utgifven

FÖR FILOSOFISKA GRADENS VINNANDE,

och till ompröfning framställd

af

CARL RUDOLPH FORSMAN,

Österbottninge.

I den Juridiska Lärosalen d. 2 Julii 1827.

på vanlig tid eftermiddagen.

ÅBO, tryckt hos J. C. FRENCKELL & SON.

VICARIUS PRÆPOSITI I WASA ÖFRE PROSTERI, PROSTEN
OCH KYRKOHERDEN I LILLKYRO PASTORAT,
HÖGÄREVÖRDIGE OCH HÖGLÄRDE

HERR MAGISTER ZACHARIAS FORSMAN,

samt

FRU PROSTINNAN EVA AURORA FORSMAN,
född ESTLANDER,

Huldaste Föräldrar!

Eder tillegnas dessa blad. Världens anse tillegnel-
sen såsom en ringa gård af en sann, alltid outplän-
lig, tacksamhet hos

Eder

lydigste Son
Carl Rudolph.

uppenbart, huru — enligt denna åsigt, som ensidigt fäster sig vid något i den yttre exi-

fattade också med känslan, ej blott sin egen frihet, utan kände dess värde äfven hos andra t. ex. hos Plutarks republikanska hjeltar, och det i den grad, att han redan i sin barndom var färdig att eftergöra Scevolas hjeltebragd, och i sin mognare ålder aldrig skydde, att för bekännandet och uttalandet af hvad han kände och trodde vara sanning — lika mycket om vigtig eller oviktig — blottställa sig för förföljelser af Katoliker och Protestanter, af vettenskaps- och vitterhets-iddkare, af stater och städer och deras styrelser, af sitt eget Fädernesland — och var det oaktadt aldrig inom sig fri; gick af känsla och egennyttia ledd öfver till Katolska Religionsbekännelsen, och derifrån lika så blott af yttre motiver bevekt, åter tillbaka till den reformerta, var blott af känslans magt öfver honom, nödgad att bli än betjent, än notskrifvare, och bar, också blott genom den känslö-njutning hans uppoffring dervid skänkte honom, tyngden af sin olycka. Denna teckning af Rousseaus karakter hör väl ej till betraktelsen af hans system, men den karakteriserar tillika bäst tendensen af hans läror. I enlighet med den, framställa dessa menniskan, som ett Naturväsende,

stensen, förhanden varande, det må kallas natur, sinne, eller känsla, — icke endast,

lifvadt af känslor (sensations affectives), hvaraf småningom förståndsföreställningarne (les sensations représentatives) uppkomma, och i sin fullständigare utbildning visa sig såsom bildadt förstånd, (svarande emot hvad senare blifvit kalladt *teoretiskt förnuft*); allt detta jemte minnet och inbildningen utgöra bestämningarna af begären och böjelserna eller innehållet af viljan. — I följd häraf kommer då viljan, enligt ett sådant sitt innehåll, att hos hvar särskild individ utgöra en partikuljert egen, eller individuell vilja, och denna dess individualité blott att af det *förståndiga förnuftet* inskränkas så mycket, att den kan stå i sammanhang med hvad det allmänna, det vill säga, hvad andra likaså förståndigt-förnuftiga varelser (andra menniskor) kunna fordra. Detta förstånds-förnuft, på denna ståndpunkt svarande emot det *praktiska* hos KANT — blir sålunda blott inskränkande, eller negativt — och kan icke innehålla något mera positivt, än hvad den formella Logikens identitets och contradictions sats, såsom allmänt gällande medför. Den individuella viljan, med sitt individuella subjektiva och tillfälliga innehåll, styrd eller inskränkt af förstånds-förnuft-

just denna natur, detta sinne, denna känsla;
utan åfven allt det andliga, det heliga, det

tet, kommer enligt denna åsigt, att utgöra friheten öfver hufvud, och i det den i det yttre visar sig, (såsom KANTS yttre formella förnufts-enlighet, *legalité*), att gälla, såsom *Rätt* (*Jus*); men i det den af sig sjelf lämpar sig — såsom Rousseau enligt sin åsigt tror den, såvidt den blott förblir, såväl af vettenskaplig lyx, som af all annan genom sammanlefnaden äfvensom uppfostran uppkommande eller föranledd utsväfning, obesmittad, åt sig sjelf lemnad, göra — efter det allmänna formella förståndsförnuftet, utgör den den inre friheten, eller den goda viljan såsom verklig. — I följd af denna bestämning, sådan den i *Rousseaus* särskilda skrifter tydligen ligger innefattad, betyder *friheten* eller *moraliteten*, så vidt den i den individuella *viljan* betraktas som verkliggjord alldeles det samma som *moraliteten* hos *Kant*. Blott i förklaringen af den förhandenvarande frihetens eller moralitetens genetiska tillkomst skilja de sig ifrån hvarandra. I stället att nemligen *KANT* sätter frihetens grund i det både negativt fria, ifrån naturlagen oberoende, och det positifva, autonomiskt för subjectets maximer eller den subjectiva viljan bjudande förnuftet, antog Rousseau

substantiella, det fria och sjelfverksamma, det evigt levande i naturen, och i människan,
 bort-

sjelfva grunden till friheten, eller moraliteten, hos människan utgöras af en särskild, annorlunda än hos djuren hestämd modification, i sjelfva hennes till känsla lifvade naturväsende, (själen). I följd häraf är individen alltid af naturen god, eller äger i sin vilja ett anlag, som, jemte — och genom det ur en gemensam känslorot liksom uppväxande förnuftets egna verksamhet, alltid skulle utveckla sig till såväl inre som yttre frihet (Moralité och Rättsiakttagelse), om människorna, förblifvande i det med deras naturbestämmelse enliga isolerade lefnadssätt, (Jfr. isynnerhet Discours sur l'origine et les fondemens de l'inégalité parmi les hommes), icke, genom sitt ingående i samhällsförhållandet, gifvit såväl omedelbar anledning till känslornas (det sinligas) Naturstridiga afvikelse, som till förnuftets, äfven till dessa afvikelser medelbarligen föranledande, öfverbildning. Vid dessa bestämningar, hvilka, enligt med den tydning vi här gifvit dem, ovedersägligen i ROUSSEAUS skrifter innehållas, såsom grundsatser hvarifrån han utgått, visar det sig uppenbart, att han, alldeles lika med LOCKE, byggt sina, vanligen

bortresonneras, och huru på sådant sätt allt

2

med en varm, deklamatorisk värtalighet utförda lärosatser, på *sensualismen*, och lika med den sistnämnde, antagit denna utgöra grundväsendet, eller själen (en lefvande Tabula rasa) hos människan. Den öfverensstämmelse vi redan anmärkt hos *Rousseau* med *Kant*, rör deremot, såsom vi ock redan antydt, alldeles icke grunden, ty den sistnämnde utgår ifrån en helt och hållet idealisk synpunkt, men uppfattar icke ideen (förnuftet) i sitt innersta, immanent Konkreta, andliga väsende, utan gör (ehuru han, i motsägelse med sitt förfarande, påstår förnuftet i praktiskt hänseende i följd af dess moraliska lag vara immanent) den till en endast abstrakt, fullkomligen tom form, uppsnappad genom reflexion ur den yttre existensen, sådan den der i erfarenheten, inom tid och rum hos de förnuftiga individerna faktiskt, eller omedelbart förekommer. — Med denna sålunda abstrakta idéform, höjer derföre också *KANT* sig icke — oaktadt allt hvad han utreder om dess rationella, allmänt gällande, sjelfständiga, frihet *postulerande* beskaffenhet — öfver en abstrakt ståndpunkt, der han med sig sjelf konsekvent, för sin (redan subjektiv) abstrakta och transcendentia Idéform, blott

på en gång om möjligt vore, skulle öfverfö-

finner dess objectifvitet, i en lika tom och transcendental Idé, den *abstrakta sanningen och det abstrakta moraliska högsta goda*. Härigenom komma de sinligt förnuftiga individerna, oaktadt den *apperceptionens* eller *medvetandets syntetiska Enhet*, han hos dem antar, att stå i en, ehuru *i en punkt* sammanträffande, likväl alltid åt tvenne motsatta håll afvikande relativitet, eller i en dubbelhet, hvaraf hvarken den ena, sinliga, ändliga, i det yttre omedelbart reella; eller den andra öfversinliga, oändliga sidan, såsom transcendent Idéform, hvarken hvardera för sig, eller någondera medelst den andras inverkan och biträde, kan bringa sin objectifvitet till tillfredsställelse eller verklig realisation, utan individen förblir: *i hånsigt* till den vetande principen, det teoretiska Förnuftet (förståndet), fåfängt sträfvande till sanning, alltid okunnig om *tingen*, sådana *de i och för sig sjelfva äro*, (noumena); och *i hånsigt* till sin vilja, antingen alltid, om hans sinliga princip öfverväger — *alldeles ofri*, *ån en kastboll* för de sinligheten tillhörande, hvarandra undanträngande drifterna, begären, tillfälliga godtycken o. s. v., *ån med förnuft*, (såvida detta vid någon af dessa särskildt fixerar och subordine-

ras till det verkligen tomta, tröstlösa *Intet*. —

rar sig), *rasande*, eller, — också der viljans autonomiska princip, det praktiska förnuftet, gjort sin imperatifva dignitet gällande — endast på ett relativt och formelt sätt — men aldrig i och för sig verkligen *fri*, emedan individens ändliga vilja, fastän i medvetandets enhet (*Jaget*) med den transcendentala absoluta Idéformen sammanstående, aldrig kan mera, än under ett approximeradt förhållande, förverkliga den absoluta Idéformens (det i Kants betydelse praktiska förnuftets) *objektifvit*: *det formella eller abstrakta, oändliga, eller högsta goda*. I följd af antagandet af denna själfmedvetandets söndring, eller diremtion till en emellan tvenne motsatser eller olikheter, (sinlighet och förnuft), fortvarande relativvit, och den transcendentala betydelsen, det sistnämnda, såsom utgörande en till sitt innehåll (*materie*) eller väsende, om icke tomt, men åtminstone okännelig och obestämd Idéform, af *Kant* tillades, kunde han icke heller undgå, att i teoretiskt afseende tillägga den, (enligt honom ur det formella förnuftet analogiskt med Kategorierna utgående Ideer af *Friheten*) samma formella betydelse, men sökte likväl, genom dess åberopande som *postulat* för det i hvarje medvetande för viljan autonomiskt bjudande,

Sedan vi nu sett hvar en ifrån det yttre så-

till det *högsta goda*, såsom sin objectiva realitet, sträfvande praktiska förnuftet, gifva så väl förnuftet, som den derifrån utgående friheten, ett särskildt reelt innehåll. Men allt detta oaktadt, kunde han, — förbiseende Frihetens immanenta i förnuftets ursprungliga, ideella realitet, — det *absoluta begreppet* — sig sjelf förverkligande substantiella och derifrån såsom immanent utgående, och ytterligare sig realiserande andeväsende — icke annat, än fästa sig vid den ståndpunkt af relativitet, formalism och abstraktion, hvarifrån han ursprungligen utgått. Derföre betraktade KANT friheten först egentligen, — oaktadt sitt yrkande, att Förnuftet i praktiskt hänseende, och den deri i egenskap af postulat innefattade friheten var immanent, — såsom en blott *möjlig* verklighet, der det alltid, enligt den relativitet han antog emellan den förnuftiga och sinliga principen, berodde af den i denna relation stående individuella och subjektiva (sinliga), under *förnuftets autonomi* — eller som han genom en subreption af frihets postulatet kallade den, den *rena fria viljans* — sig subordinerande viljan, om den verkligen subordinerade sig eller icke. Men då han likväl måste antaga denna autonomi, eller Sedelagen, — (åbe-

lunda börjande princip stadnar, tro vi oss

ropande sig ur erfarenheten (se t. e. krit. d. pr. Vern. 5:te Uppl. p. 56.) *Menskoruas allmänna omdöme öfver deras handlingars lagenlighet*, eller rättskaffenhet), både delvis, — i den mån färre eller flere särskilda individer subordinerade sin subjektifva vilja under sedelagen, eller, som är detsamma, i den mån de gjorde *förnuftets formella, allmänna lagstiftning till en gemensam princip för alla sin subjektifva viljas maximer*, ehuru blott under relativiteten af den ändliga subjektifva viljan, till den oändliga objektifva Idéformen, det oupphinneliga högsta goda — realiserad, — och dessutom allmänt utan undantag för hvarje sjelfmedvetande gällande; så uppkom härigenom åter nödvändigheten af antagandet af en bestående relativitet, emellan den subjektifva viljan, såsom verkligen till gemensam princip för alla sina maximer i sig upptagande den autonomiskt bjudande Frihets-lagen, och samma subjektifva (individuella) vilja, såsom med frihetslagen sammanstående och till den reflekterande, blott åsyftande och åstadkommande en yttre öfverensstämmelse emellan sin yttre verksamhet, eller sina synbara handlingar och sjelfva frihetslagen. Sålunda gaf här åter ytterligare, afseendet på

ock sanningsenligt kunna yrka, det alla de

den subjektifva viljans förfarande, anledning till den relativva och formella skilnaden emellan *moralitet* och *legalitet*, och afseendet på sjelfva frihetslagen, såsom autonomisk, anledning till åtskiljandet af *etisk* och *juridisk lag*. På sådant sätt bragtes väl här det Etiska och Juridiska, att framte sig såsom tvenne särskildheter, men bägge under samma blott formella och abstrakta synpunkt. Så väl den etiska som juridiska lagen måste på sådant sätt framställa sig, som väl blott i sin utgångspunkt, — *den autonomska friheten* — sammanfallande; men i sin objektifva riktning hvarandra rakt motsatta särskildheter. Den förra nemligen gällande för den sig till moralitet, den sednare för den sig blott till legalitet, och dymedelst ifrån relation med frihetslagen till förnuftets och frihetens motsats — (sinlighet), — bestämmande subjektifva viljan. Det *Etiska* och *Juridiska* måste således af KANT, såsom det ock hade skett af ett stort antal bland hans Föregångare, antagas som tvenne särskilda, i det inre grundade, och i det yttre sig såsom verkliga bevisande former. — Men då likväl ej mindre den Etiska, än den Juridiska lagen, enligt hans relativvitets system, alltid måste hänföra sig till den subjektifva viljan, och denna

dogmatiskt filosofiska Lårobyggnader gemen-

åter för sin subjektifvitet, (i KANTS bemärkelse), slutligen dock äfven måste hämta sina yttersta bestämningsgrunder, ifrån sitt yttre *sinliga och fysiska* tillvarelsesätt; så nödgades han, oaktadt alla sina yrkanden och försäkringar om *det praktiska förnuftets* och dess *postulats*, Frihetens, immanenta natur — förbiseende Förnuftets (Ideens) immanenta, ursprungligt ideella, i det absoluta *Begreppet* och dess bestämningar sig till frihet och såsom frihet till nödvändighet realiserande substantialitet — slutligen stanna, med både *det objektift och subjektift Etiska*, på alldeles lika sätt, som med *det Juridiska* (det som utgör abstrakt Rätt), i individualiteten. Men när sålunda KANT hade gjort den etiska, *ursprungligen fria* principen, afhängig af Individerna, och dessa, i sitt yttre, stå i ett omedelbart sammanhang och beroende af den yttre naturen; stannade han sist på alldeles samma lösa grund, som Materialismens, Empirismens och Sensualismens anhängare. Med sanning kunde därför om honom sägas, det han väl höjt sig till Ideens ursprunglighet, den tänkande principen, *begreppet, omdömet, förnuftet, friheten*, — hade noga betraktat dem alla, men uppfattat dem såsom blott i relativitet bragta, på

samt dela denna abstrakta, vid det ändliga

allt innehåll toma, Idéformer, och tvangs, då dessa, såsom sådana, ingenstädes häftade, att, för att gifva dem någon ståndpunkt fästa för dem ett ankartåg vid stranden af den flytande ö, hvars åboers fäkunnighet, för honom hade upptäckt sig, i de byggnader de uppfört på den bottenlösa grunden. Det KANT verkligen står i detta förhållande, visar sig också deri uppenbart, att han med allt sitt utgående ifrån det ideella, och sitt sträfvande att, åtminstone i det praktiska, eller i hänsigt till viljan, framställa förnuftet och dess frihets autonomie, såsom en sjelfbestående verklighet, likväl, alldeles öfverensstämmande med HOBBS, LOCKE och ROUSSEAU, gjorde, de i Familjelifvet och Statslifvet uppkommande förhållanden, beroenden af *Fördrag*, och således afhängiga af den individuella, godtyckliga viljan. Men vid detta antagande blir, såsom det i den följande utvecklingen af vårt ämne tydligare skall skönjas, människans *hela* (totala) substantiella verklighet, förnufts-friheten och dess objektifvitet, sedligheten hos henne, såsom Familjeledamot, och som Statsmedlem, upphäfd och tillintetgjord, och hon med sin ifrån den yttre existensen utgående individuella, subjektiva vilja, i sjelfmedvetandet endast